

М. ЯЦИШИН

**СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ КОМПАРАТИВІСТСЬКИХ
ДОСЛІДЖЕНЬ В УКРАЇНІ**

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ

Волинський національний університет імені Лесі Українки

Юридичний факультет

Кафедра теорії та історії держави і права

Серія науково-методичних видань “Відкриті лекції”

ВИПУСК 1

М. ЯЦИШИН

**СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ КОМПАРАТИВІСТСЬКИХ
ДОСЛІДЖЕНЬ В УКРАЇНІ**

Луцьк

2012

УДК 340.5(477)
ББК 67.082+67.3(4УКР)
Я 93

*Рекомендовано до друку методичною радою
Волинського національного університету імені Лесі Українки
(протокол № 7 від 21 березня 2012р.)*

Рецензенти:

Юхимюк О. М. – кандидат юридичних наук, доцент кафедри теорії та історії держави і права ВНУ імені Лесі Українки

Куренда Л. Д. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії та історії держави і права ВНУ імені Лесі Українки

Я 93 **Яцишин М.** Стан та перспективи компаративістських досліджень в Україні: Відкрита лекція / М. Яцишин. – Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. – Серія науково-методичних видань “Відкриті лекції”. – Випуск 1. – 21 с.

Метою серії “Відкриті лекції” є інтенсифікація наукових дискусій з найбільш складних та актуальних проблем взаємодії правових систем України та світу. Дана серія планується як відкритий майданчик для дискусійних положень, наукової полеміки та оприлюднення результатів досліджень. Розрахована на інтерес магістрів, аспірантів, науковців та практичних працівників.

УДК 340.5(477)
ББК 67.082+67.3(4УКР)

План лекції

1. Порівняльне правознавство як чинник забезпечення повноцінної юридичної освіти. Вимоги часу.
2. Історико-правові засади становлення компаративістських досліджень в Україні XIX – XXI ст.
3. Модулі порівняльного правознавства як навчальної дисципліни (проект).

1. ПОРІВНЯЛЬНЕ ПРАВознавство ЯК ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОВНОЦІННОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ. ВИМОГИ ЧАСУ

Метою сьогоднішньої лекції, яку ми проводимо в рамках тижня юридичного факультету є визначення місця та ролі загального порівняльного правознавства (компаративістики) в системі вищої юридичної освіти. Ми з вами повинні з'ясувати відповідність, чи не відповідність викладання цього курсу для споконвічного призначення юриспруденції у формуванні і підготовці юристів-професіоналів у відповідності з вимогами сучасної юридичної практики.

Нині порівняльне правознавство стало, так би мовити, “модною” сферою досліджень, своєрідною карткою “продвинутості” викладача, чи науковця. Однак при більш детальному та глибокому аналізі виявляється, що скористатись у повній мірі потенційними можливостями цієї науки і навчальної дисципліни можна лише достатньою мірою опанувавши методику та методологію цієї науки (до речі, будучи учасником двох з п'яти симпозіумів вчених – компаративістів, що проходили в Україні) можу стверджувати, що серед вчених немає одностайності в питаннях, щодо того, що таке компаративістика: це – метод наукового пізнання, чи все-таки – наука з своєю методологією порівняльного дослідження правової дійсності.

В теперішній час в процесі навчання основна увага зосереджується в засвоєнні студентом знань та навиків в межах однієї дисципліни, часто густо без застосування міжпредметних зв'язків і акцентування уваги на темі як ці знання можуть бути використані при вивченні інших курсів та навчальних дисциплін, а що особливо, як вони можуть бути застосовані на практиці. Коли мова іде про зарубіжну юридичну практику, то як показує дійсність (див. хоча б журнал “Тиждень” де вміщена інформація з приводу некваліфікованих супроводів юридичних звернень українських юристів у Європейський суд з прав людини, що в Страсбурзі) то бачимо серйозні прогалини юридичної підготовки, які могли б заповнити курси та спецкурси з порівняльного правознавства впродовж підготовки юриста за ОКР “Бакалавр” та ОКР “Магістр”. Про це піде мова далі.

Сьогодні навчальний процес у вищих навчальних юридичних закладах побудований таким чином, щоб підготувати юриста широкого профілю, який здатен працювати на різних посадах. На наше переконання пропонується курс, як навчальна дисципліна, сприятиме більшій спеціалізації майбутнього юриста. Однак з прикрістю приходиться констатувати, що порівняльне правознавство було введено в навчальні плани національних юридичних вузів відносно недавно, якихось 10 років тому.

Такий короткий проміжок часу не дозволив у повній мірі дібрати, проаналізувати та належним чином узагальнити науковий доробок українських та зарубіжних вчених, упорядкувати компаративістську термінологію, налагодити співпрацю теоретиків з юристами практиками, встановити дієві і результативні зв'язки з профільними зарубіжними центрами.

В аудиторії присутні викладачі, вони, як ніхто інший знають, що поки що лише частково сформовані загальні стандарти юридичних професій (до них ми відносимо правила поведінки, етику суддів, адвокатів, прокурорів, юристів - держслужбовців) а також відсутність держстандарту вищої освіти за фахом “правознавство”.

Тому курс порівняльного правознавства викладається не у всіх юридичних вузах України, де навчають юристів. Серед провідних вузів, які першими почали практикувати порівняльне правознавство як навчальну дисципліну слід назвати Національну юридичну академію імені Ярослава Мудрого, юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, Одеську національну юридичну академію. Сьогодні і у нас на юридичному факультеті Волинського національного університету імені Лесі Українки ми разом пробуємо узагальнити і визначити пріоритети майбутньої підготовки юриста.

Зрозуміло, що цей процес був започаткований в силу цілого ряду об'єктивних причин, серед яких ми виділимо наступні:

–це політика держави Україна, що спрямована на взаємодію національного і міжнародного права, обумовлену вступом України до Ради Європи (1995), ОБСЄ, СОТ прийняттям програми адаптації права України до права ЄС;

- створення державних і громадських інституцій порівняльно-правового характеру, таких як Центр порівняльного правознавства, Центр Європейського та порівняльного права, Державного департаменту з питань адаптації законодавства при міністерстві юстиції України (1998), Українсько-європейського консультативного центру (1997-2005рр.), Центру порівняльного правознавства та Європейського права Інституту держав і права ім. В.М. Корецького НАН України, сектору порівняльного правознавства Інституту державного будівництва і місцевого самоврядування АПн України;
- збільшення кількості наукових досліджень – дисертацій, монографій, статей з порівняльно-правової тематики;
- проведення систематичних конференцій, круглих столів, тренінгів;
- видання спеціалізованих наукових та періодичних видань.

Слід відзначити, що введення порівняльного правознавства до номенклатури навчальних дисциплін юридичних вузів України відбулося значно пізніше, ніж у більшості країн світу. Так, в США, Великобританії, Німеччині, Франції, Іспанії, Японії порівняльне правознавство почали викладати після другої світової війни. Як зазначають відомі компаративісти К. Цвайгер та Х. Кьотц, у той час людство, впевнене у своїх силах і переконане в успіху, прагнуло вийти за національні межі та “мирним шляхом завойовувати оточуючий світ”. А вже з 60-х років ХХ ст. компаративісти натхненні французьким професором Рене Давидом почали цілеспрямоване ознайомлення студентства з “великими системами” світу – правовими сім’ями. Як свідчив у своїх спогадах Р. Давид автор роботи “Правові системи сучасності” (візитної картки компаративістики) вивчення у Європі порівняльного права було “свого роду долею і привілеєм лише окремих студентів”, які претендували на високий рівень професіоналізму і правової культури.

Сьогодні в університетах Франції порівняльне правознавство вивчається на старших курсах (3 і 4 рік навчання), у ФРН – на останньому курсі з обов’язковою задачею іспиту (усного чи письмового), у Великобританії протягом одного року, в Італії – 3 і 4 рік навчання, в Голландії на 2 курсі, у Швеції – в рамках теорії права,

в Швейцарії – у курсі конституційного права. В Туреччині є обов’язковий самостійний факультативний курс порівняльного права.

Розвиток порівняльного правознавства, як і всієї юриспруденції, відбувається у споконвічному трикутнику: освіта, наука, практика. Основна науково-організаційна база для викладення порівняльного правознавства склалося завдяки розвитку науки і практики, та їх тісної взаємодії з освітою. Про це свідчать наукові центри, навколо яких гуртуються українські вчені, які своєю науковою працею задовольняють потреби практики і піднімають рівень освіти. Задля забезпечення навчального процесу підручковою літературою, вчені, юридичних факультетів Києва, Львова, Харкова готують підручники та навчальні посібники з порівняльного правознавства.

На думку проф. О. Скакун вони є небездоганними і потребують постійного вдосконалення, особливо в частині методології і методики викладання, але поява кожного з них є черговим кроком вищої юридичної школи до розширення юридичного світогляду студента.

Варто відзначити внесок вчених Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Завдяки їхній ініціативі в Україні 2006 року створено Українську асоціацію порівняльного правознавства, першу в країнах СНД. Українська асоціація порівняльного правознавства проводить щорічні міжнародні наукові форуми, формуються школи молодих компаративістів, певною мірою здійснюється координація їхньої діяльності. Саме на цих міжнародних наукових семінарах Асоціації були репрезентовані нові підручник для студентів юридичних вузів Х. Бехруза (Одеса), Л. Луць (Львів), О. Скакун (Харків – Сімферополь), М. Савчика (Київ). З 1971 р. видаються міжнародна енциклопедія порівняльного права (Тюбінген, ФРН), з 2001 р. в Москві щорічник порівняльного права.

З 2005 року видається українсько-грецький міжнародний науковий журнал “Порівняльно-правові дослідження” (Київ), засновниками якого є Інститут держави і права ім. М. В. Корецького НАН України, Маріупольський гуманітарний університет і юридичні факультети двох університетів Греції.

На думку ведучих компаративістів визріла необхідність оформити паспорти спеціальностей, визначити їх статус на рівні загальнодержавної системи розвитку науки. Один з варіантів, який пропонується може бути доповнення загальним порівняльним правознавством спеціальності 12.00.01 “теорії та історії держави і права, загальне порівняльне правознавство, історія правових вчень”. Недоліком такого варіанту може бути бажання і спроба вченими кожної галузевої юридичної науки внести галузеве порівняльне право в паспорт своїх спеціальностей. Другим варіантом – виділення порівняльного правознавства в окрему спеціальність 12.00.14 – порівняльне правознавство; правові системи сучасності. (Російські колеги на симпозіумі в м. Яремче Лафітський, Мордовцев визнали, що в РФ питання в такому ракурсі не обговорювалось).

Таким чином, підсумовуючи, наші роздуми по першому питанню доцільно виділити 7 наступних причин необхідності викладення курсу порівняльне правознавство у всіх вищих навчальних закладах України:

- 1) удосконаленням методології компаративістики і підвищенням наукового рівня викладачів;
- 2) розвитком і укріпленням міжнародних зв'язків України з різними народами і державами;
- 3) вступом України в Раду Європи і прагненням стати членом ЄС;
- 4) гармонізацією національної законодавчої системи держави з зарубіжними системами;
- 5) проведенням структурних реформ в Україні з впровадженням нових правових інститутів в національну правову систему, що вимагає вивчення і узагальнення історичного і сучасного міжнародного правового будівництва;
- 6) конституційним визнанням принципів верховенства права, правової держави, прав людини у відповідності з міжнародними стандартами, що визначили відкритість суспільства для світових правових цінностей;
- 7) визнанням домінування міжнародного права над правом національним.

Разом з позитивом хотілось би виділити також сім причин гальмування розвитку порівняльного правознавства:

- 1) порівняльне правознавство як навчальна дисципліна представлена не у всіх навчальних планах юридичних ВНЗ України, мало орієнтована на практику, не враховує потреб у підготовці фахівців;
- 2) відсутній стандарт підготовки бакалаврів з порівняльного правознавства, складені програми різних вузів України не узгоджені між собою, в них не збалансоване співвідношення обсягів учбового процесу: аудиторного, поза аудиторного та самостійного (на думку Скакун О. – повинно збільшуватись за рахунок відведення годин на с/з)
- 3) простежується незавершеність методології порівняльного правознавства, яка перебуває в процесі пошуку;
- 4) низьким є рівень методичного забезпечення навчального процесу з порівняльного правознавства; не проведено жодного всеукраїнського семінару з проблем методики викладення цієї юридичної дисципліни;
- 5) недостатньо вивчений та врахований досвід викладення порівняльного правознавства в країнах Європи, США;
- 6) бібліотеки “юридичних вузів” не мають необхідної літератури з порівняльного правознавства (Реймон Леже “Великі правові системи сучасності: порівняльно-правовий підхід”, 2009 р., Париж, не вдалося знайти);
- 7) студенти не достатньо володіють іноземними мовами, щоб в оригіналі знайомитись з джерелами.

2. ІСТОРИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ СТАНОВЛЕННЯ КОМПАРАТИВІСТСЬКИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В УКРАЇНІ ХІХ – ХХІ СТ.

Аналіз першого питання лекції став можливим завдяки великій роботі як вітчизняних так і зарубіжних компаративістів, без онтології досліджень яких сучасна компаративістика значно б збідніла. Наукове осмислення проблематики, теорії і методології порівняльно-правових досліджень розпочалось ще в ХІХ ст. Одним з перших українських вчених, які присвятили цьому увагу були Сергій

Орнатський та Микола Іванішев. С. Орнатський був близький до гейдельберзької філософсько-правової школи, на яку значний вплив справили ідеї Канта, Гегеля, Гердера. Вони відстоювали необхідність правових реформ в Німеччині шляхом запозичення досвіду французької кодифікації права кін. XVIII – поч. XIX ст. на їх думку розвиток права є загальносвітовим процесом, який розвивається згідно із загальним процесом людської думки в напрямку максимального наближення до вищого розумного права. Отже, на їх думку, перенесення на німецький ґрунт більш розвинених норм та доктрин зарубіжного права, з необхідним пристосуванням до місцевих умов, здатне сприяти національному правовому процесу. Тому у своїх роботах С. Орнатський вважає взаємодію правових систем у формі запозичення чи уніфікації норм та інститутів закономірним та позитивним явищем у правовому розвитку. При цьому запозичення не є сліпим, рецепція передбачає видозміну норм та інститутів з урахуванням зазначених чинників і особливостей характеру та історичного розвитку певного народу. Запозичення не є принизливим і не веде до нівеляції народу. Навпаки, відчуження та ізоляція народів були б шляхом до деградації суспільства і права.

Сергій Орнатський (1806-1884 рр.) не оперував поняттям “порівняльне правознавство”, не виділяв його як науку. Його погляди на роль порівняння не виходили за межі філософсько-правового дискурсу, але разом з тим його роботи, розвиваючи ідеї Фейєрбаха створили основу для визнання порівняння невід’ємним, рівноцінним та автономним напрямком науки і практики. (Філософсько-правова школа права).

Інший основоположник, український компаративіст Микола Іванішев (1811-1874 рр.), за своїми поглядами належав до історичної школи права. Ця школа права виникла наприкінці XVIII ст. і була представлена такими теоретиками права як Г. Гуго, К. Савіньї. Представники цієї школи стверджували що право насамперед є продуктом історичного розвитку народу і в значно меншій мірі – втіленням волі законодавця. На їх думку національне право є органічним і не може кардинально змінюватись з метою наближення до якогось примарного єдиного для всіх народів абсолюту. Тому порівняльне правознавство

представниками цього напрямку уявлялось насамперед як порівняльна історія права та правова етнологія. На думку М. Іванішева, слов'янам як і германцям, притаманний особливий суспільний характер (дух) – як дещо дане Богом, самоцінне та варте збереження. Порівняльне вивчення слов'янського права та визначення його сутніх ознак мало бути орієнтиром для законодавця, який повинен їх врахувати для збереження органічності права як елемента культури народу, уникати непродуманих нововведень та рецепції правових явищ з країн, які відрізняються від слов'ян своєю культурою.

У другій половині XIX ст. історичну школу в юридичній науці почав витісняти соціологічно-позитивістський напрям. Його застосовники Остін, Кант, Бергбом. Вони обстоювали думку про те, що джерелом знань є лише досвід, а предметом дослідження – лише факти, методами пізнання дійсності – аналіз та синтез. Якщо представники історичної школи стверджували існування наднаціональних правових спільнот і розглядала останні як особливий предмет історико-правового дослідження, то представники соціологічно-позитивістського напрямку зовсім відмовились від ідеї про будь-які спільноти. В українському порівняльному правознавстві соціологічно-позитивістська школа представлена працями Миколи Ренненкампа (1832-1889), Миколи Максимейка (1870-1941), Максима Ковалевського (1851-1916). Микола Ренненкампф першим в Україні присвятив своє дослідження розвитку теорії та методології порівняльного правознавства. Він визначав, що порівняння визнавалося надзвичайно евристичним методом ще в античному світі. В середні віки порівняльні дослідження практично не здійснювалися, але були відроджені європейськими гуманістами XVI – XVII ст. у руслі вивчення римського права, його співставленні з тогочасним світським та церковним правом.

Ми з прикрістю констатуємо, що навіть правова думка XVIII ст. не створила основи для розвитку порівняльного правознавства. На думку М. Ренненкампа у вчених XVIII ст. місце порівняльного дослідження займали спекулятивні судження, а саме порівняльне правознавство зливалось з філософією права.

Основи наукового порівняльного правознавства були закладені дискусією

1820-х рр. між представниками історичної та філософсько правової (гейдельберзької) школи права. Як стверджував Ренненкампф необхідність порівняльного вивчення права була визнана представниками обох шкіл.

З 1830-х років порівняльне правознавство вважається самостійним методом правового дослідження, рівноправним з догматично-позитивним та філософським. Своєрідним проміжним підсумком розвитку порівняльно-правових досліджень став I Міжнародний конгрес порівняльного права в Парижі 1900 року, організований Французьким товариством порівняльного правознавства. (Українці були представлені вченими М. Ковалевським та Ф. Тарнавським).

Переважна більшість учасників конгресу була апологетами соціологічного позитивізму. Тому на конгресі проголосили позитивізм єдиною можливою основою розвитку порівняльно-правових досліджень. Так, для Ф.Тарнавського порівняльне правознавство є частиною соціології як єдиної синтетичної науки про суспільство.

Після встановлення радянської влади в Україні єдиним визначеним державою підходом до порівняльно-правових досліджень став історичний матеріалізм. К.Маркс та Ф.Енгельс розглядали еволюцію права у контексті соціально-економічного розвитку, представляли право як нормативне відображення політичної волі держави.

Марксизм вимагав при порівнянні розглядати право не саме по собі, а обов'язково у зв'язку з іншими явищами суспільного життя, застосовувати діалектичну логіку при виборі об'єктів порівняння та оцінці порівняльності певних об'єктів тощо. Водночас внаслідок крайньої ідеологізації та догматизму марксистські порівняльно-правові дослідження характеризуються оціночними судженнями, абсолютизацією ідеї прогресу, теологічністю, гіпертрофованим соціологізмом.

Протягом тривалого часу в радянських порівняльно-правових дослідженнях домінувало контрастне порівняння та протиставлення нового соціалістичного права «старому» буржуазному. Часто порівняння було суто формальним і підпорядковувалося наперед визначеній не науковій, а політико-ідеологічній меті. До кінця 1950-х років у Радянському Союзі ставлення до порівняльного правознавства загалом було негативним.

У 1920-х роках негативне ставлення керівництва СРСР до зарубіжного права призвело до виключення відповідних курсів з програм юридичних вузів; лише у 1936 р. було введено курс загальної історії держави і права для студентів-юристів. Проблематика правових досліджень ВУАН наприкінці 1920-х — на початку 1930-х років була звужена до вивчення лише радянського права; дослідження зарубіжного права, історії права, юридичної методології фактично припинено. Вчені, які у своїх працях намагалися проводити порівняння із зарубіжними країнами, викликали підозри щодо благонадійності.

На цьому тлі особливо виразними стали заклики українських учених, таких, як М.І. Палієнко та В.М. Корецький, вивчати право капіталістичних країн, здійснювати порівняльно-правові дослідження. Праця В.М. Корецького «Міжнародне господарське право та світове право» була присвячена проблемі ставлення до уніфікації міжнародного приватного права, а відповідно до можливого проникнення в радянське право відмінних від марксистської доктрини принципів та норм. В.М. Корецький обґрунтовував непотрібність та навіть шкідливість інкорпорації деяких міжнародних уніфікованих актів, наприклад, Світового вексельного статуту, в радянське законодавство. Вчений стверджував, що за ідеалом єдиного для всього світу права завжди стоять інтереси певної держави чи групи держав, нав'язування певної правової та соціально-економічної моделі для досягнення власних політичних та економічних інтересів.

Згадана праця мала й інше, не менш важливе значення: В.М. Корецький одним з перших в українській юридичній науці вивчав питання про особливості використання порівняльно-правових досліджень у міжнародному приватному праві. Зокрема, він розглянув питання про уніформізм (уніфікацію) в праві та його перспективи. Такі погляди В.М. Корецький називав космополітизмом права, зазначаючи, що останній виник як філософсько-правове узагальнення дещо перебільшених тенденцій до інтенсифікації міжнародного економічного співробітництва та зближення національних правових систем.

Перша світова війна значною мірою змінила політичну карту світу. Якщо раніше вважалося, що приватне право не повинно залежати від політичних змін, то

тепер держави намагаються уніфікувати право в своїх межах і обґрунтовують це, зокрема, світовим процесом уніформізації права. Натомість інтереси стабільного розвитку економіки територій, які змінили свою державну приналежність, вимагають збереження чинного права.

Кожна держава створює такі норми права, які мають допомогти національній економіці бути конкурентоспроможною на світовому ринку.

Отже, творення «світового права» є насамперед політичним гаслом. Право, на думку В.М. Коряцького, дедалі сильніше пов'язується з територією, на якій воно регулює певні відносини, а національна правова система стає територіально зв'язаною. Тому він закликає заново вивчати «юридичну географію», адже «світове право» стає не єдиним правом, а правом усього світу, конгломератом правових систем світу.

У 1934 році академічні юридичні дослідження у Радянській Україні було фактично зупинені з ліквідацією останньої юридичної науково-дослідної установи — Кабінету радянського будівництва і права. Порівняльно-правові дослідження розвивали українські вчені-юристи, які в різний час опинилися в еміграції. Серед них слід назвати Ф.В. Тарановського, Л.М. Ребета, В.І. Синайського. В.І. Синайський у своїй праці «Техніка юридичної методології у зв'язку із загальним вченням про методологію», написаній 1944 року в Латвії, визначив умови та обмеження щодо правильного використання порівняльно-правової методології в юридичних дослідженнях.

В.І. Синайський виділяв у методології юридичної науки порівняльно-юридичний догматичний та порівняльний історико-юридичний методи. Особливістю порівняльного історико-юридичного методу є те, що він оперує недостатнім матеріалом. Порівняльний історико-юридичний метод не є методом оцінки правових явищ.

Умовами застосування цього методу, на думку вченого, є: правильний вибір систем права, які порівнюються, за їх близькістю, пам'яток права — за часом їх створення; належність порівнюваних правових систем до одного «типу економічного ладу» — з додатковими національними, історичними, культурними

«акцентами», «органічно пов'язаними з економічним побутом»; обережність здійснення реконструкції; правильність методики роботи з джерелами — встановлення автентичності порівнюваного матеріалу, визначення змісту термінів тощо; синтез з іншими методами, зокрема історико-еволюційним.

Догматичний порівняльно-юридичний метод, на думку В.І. Синайського, є засобом «вивчення права шляхом порівняння різних догм переважно однієї й тієї ж епохи».

У СРСР ставлення до порівняльно-правових досліджень почало змінюватися у 1960-х роках. В Україні у 1961 році у складі Сектора держави і права АН УРСР на чолі з В.М. Корецьким було утворено науково-галузеву групу з державного права зарубіжних країн, у 1965 році — відділ проблем міжнародно-правової діяльності УРСР і порівняльного державознавства на чолі з В.М. Корецьким. У 1969 році при перетворенні Сектора на Інститут держави і права серед основних напрямів науково-дослідної роботи Інституту Постановою Президії АН УРСР було визначено: розробку правових проблем розвитку світової соціалістичної системи та найактуальніших питань порівняльного державознавства.

Однією з причин зміни ставлення до порівняльного правознавства стало проголошення ідеї мирного співіснування соціалістичної та капіталістичної світових систем, що було формальною відмовою від ідеї насильницького «експорту» революції. Ця ідея передбачала «конкуренцію сили прикладу» замість «конкуренції сили зброї» в суперництві капіталістичної та соціалістичної соціальних систем. Відповідно з'явилася орієнтація на порівняння, хай навіть переважно контрастне, соціалістичного та буржуазного права.

У цей період поряд з безумовним визнанням формаційної періодизації розвивався погляд на буржуазне право не просто як на рудимент, а як на синхронний із соціалістичним правом феномен. У 1970-1980-х роках порівняльно-правові дослідження в СРСР набули популярності, з'явилася велика кількість відповідних дисертацій, монографій, збірників статей. Серед досліджень українських учених цього часу слід виділити праці В.Н. Денисова «До критики буржуазних концепцій порівняльного правознавства» та П.Ф. Мартиненка «Цілісність світу та порівняльне

правознавство».

Отже, українське порівняльне правознавство пройшло тривалий шлях становлення у XIX-XX століттях. Навіть незначна кількість проаналізованих у даній лекції текстів дає змогу стверджувати існування у ньому значної кількості концепцій та наукових шкіл. Між ними, з одного боку, відбувалася постійна дискусія щодо теоретико-методологічних засад порівняльно-правових досліджень, а з іншого — спостерігається діалектична спадкоємність ідей.

Попри зміну парадигм та течій можна відзначити поступове утвердження та розширення предметної сфери цих досліджень, у якій можна виділити такі основні елементи: порівняльно-правова методологія, правові макроспільноти — правові сім'ї (сім'ї правових систем), форми, методи та результати взаємодії одно- і різнорівневих правових систем, взаємовпливи права та інших етично-ціннісних систем. Специфічними об'єктами українських порівняльно-правових досліджень у цей період були: визначення спільного та особливого у розвитку правових систем у глобальному й регіональному вимірах; створення загальної концепції вивчення права у позаправових контекстах (соціальному, ідеологічному, політичному, антропологічному, соціально-економічному та ін.); порівняльне пізнання національного права. Можна стверджувати, що сучасні порівняльно-правові дослідження зберігають загалом таку ж предметно-об'єктну сферу.

Становлення порівняльного правознавства в Україні відбувалося, на жаль, в умовах постійного політико-ідеологічного тиску держави. Такі умови загальмували його розвиток, частково ізолювали його, не дали змоги розвинутися багатьом школам та напрямам, зупинили природний процес його інституціоналізації. Проте є всі підстави говорити про те, що українське порівняльне правознавство має глибокі коріння та власну традицію розвитку.

3. МОДУЛІ ПОРІВНЯЛЬНОГО ПРАВОЗНАВСТВА ЯК НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ (ПРОЕКТ)

ПОСЛІДОВНІСТЬ ВИВЧЕННЯ КОМПАРАТИВІСТСЬКИХ ДИСЦИПЛІН СТУДЕНТАМИ ЮРИДИЧНОГО ВУЗУ

(Р.А.Ромашов, А.О.Саломатін)

Бакалаврат

1-й
курс

«ВВЕДЕННЯ В ПОРІВНЯЛЬНЕ ПРАВОЗНАВСТВО»

Спецкурс присвячений основним системам права, в межах дисципліни **«Теорія держави і права»**

Наповнення порівняльно-правовим аналізом дисципліни **«Історія держави і права зарубіжних країн», «Історія держави і права України»**

2-й
курс

Наповнення порівняльно-правовим аналізом дисциплін **«Конституційне право зарубіжних країн», «Конституційне право України»** (проведення спільних міжпредметних заходів викладачами)

3-й
курс

Накопичення матеріалу про інтернаціоналізацію права в ході вивчення **Міжнародного приватного права та Міжнародного публічного права** для подальшої реалізації в компаративістських курсах

4-й
курс

«ПРАВОВІ СИСТЕМИ СУЧАСНОСТІ» чи «ОСНОВИ ПОРІВНЯЛЬНОГО ПРАВОЗНАВСТВА

Базовий компаративістський курс, який комплексно розглядає правові системи, згруповані в правові сім'ї

Навчальний модуль **«Значення порівняльного правознавства для сучасної України»** в межах навчального курсу **«Проблеми теорії держави і права»**, який вивчається напередодні складення державних іспитів

Включення питань з порівняльного правознавства в програму державного іспиту з теорії та історії держави і права

Магістратура

Галузеві компаративістські курси різного формату у відповідності до спеціалізації

ПОРІВНЯЛЬНЕ ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО
ПОРІВНЯЛЬНЕ КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО
ПОРІВНЯЛЬНЕ ТРУДОВЕ ПРАВО
КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВОСУДДЯ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЗАРУБІЖНОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОДЕЛІ

Виконання магістерської роботи з порівняльного правознавства

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Алексєєв С. С. Лінія права. – М.: Статут, 2006. – 461с.
2. Білоус А.О. Політико-правові системи: світ і Україна. – К., 1997. – 480 с.
3. Бехруз Х. Введение в сравнительное правоведение: Учебное пособие. – Одесса:Юрид.лит., 2002. – 328с.
4. Бехруз Х. Сравнительное правоведение: Учебник для вузов. – Одесса : Феникс; М. : ТрансЛит, 2008. – 504с.
5. Бичич О. Л. Порівняльне правознавство: природа та методологічне значення: Автор дис....канд. юрид. наук: 12.00.01 “Теорія та історія держави і права; історія політичних та правових учень”/ НАН України; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. – К., 2002. – 17с.
6. Гусарєв С. Д. Юридична діяльність: методологічні та теоретичні аспекти. – К.:Знання, 2005. – 375с.
7. Гусарєва О. С. Юстиція як складова правових систем сучасних країн світу та України: Дис....кан. юрид. наук: 12.00.01 “Теорія та історія держави і права; історія політичних та правових учень”/ Національна академія внутрішніх справ. – К., 2010. – 282с.
8. Давид Р. Основные правовые системы современности (сравнительное право). – М., 1967. – 591с.
9. Давид Р.,Жоффе-Спинози К. Основные правовые системы современности: Пер. с фр.В.А.Туманова. – Междунар. отношения,1999. – 400 с.
10. Зіллер Ж. Політико-адміністративні системи країн ЄС: порівняльний аналіз/[Пер. з франц.В.Ховхун]. – К.:Основи, 1996. – 420с.
11. Кельман М. С., Мурашин О. Г. Загальна теорія держави і права: Підручник. – К.:Кондор, 2006. – 477с.
12. Ковальський М. М. Историко-сравнительный метод в юриспруденции и приемы изучения истории права. – М.:Типография Ф.Б.Миллера, 1880. – 72 с.
13. Ковальчук О. М. Теорія права у працях вчених Київського університету (XIX – поч. XX ст.): монографія/ О.М.Ковальчук. – К.:Юрінком Інтер, 2011. – 192с.
14. Кресін О. В. Порівняльне правознавство у системі юридичних наук. Проблеми методології. Монографія/за ред.В.Н.Денисова, О.В.Кресіна – Вип. 3 – К., 2006. – 256с.
15. Кресін О. В. Порівняльне правознавство. Вітчизняні та зарубіжні спеціалізовані центри дослідження і викладання/ за ред.В.Н.Денисова. – К.:Інститут держави і права ім.В.Корецького, 2005. – 192с.
16. Лисенко О. М. Порівняльне правознавство як наука та його місце в системі юридичних наук: Автореф.: дис.... канд. юрид. наук: 12.00.01 “Теорія та історія держави і права; історія політичних та правових учень”/ Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2001. – 19с.
17. Луць Л. А. Європейські міждержавні правові системи та проблеми інтеграції з ними правової системи України (теоретичні аспекти): Монографія. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2003. – 304с.
18. Марченко М. Н. Курс сравнительного правоведения. – М., 2002. – 1068с.

19. Оборотов І. Г. Порівняльне правознавство: Навч. посіб. – Миколаїв, 2011. – 228с.
20. Осаке К. Сравнительное правоведение в схемах: Общая и Особенная части: Учеб. – прак. пособие. – [2-е изд. перераб. и доп.]. – М.: Дело, 2002. – 464с.
21. Порівняльне правознавство. Антологія української компаративістики ХІХ – ХХ століть/ За ред. О. В. Кресіна. – Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2008. – 414с.
22. Порівняльне правознавство: (правові системи світу): Монографія/ за ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. – К.: Парламентське видавництво, 2008. – 488с.
23. Правова система України: історія, стан та перспективи: У 5т. – Х.: Право, 2008. – Т.1: Методологічні та історико-теоретичні проблеми формування і розвитку правової системи України/ За заг. ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. – 728с.
24. Правові системи сучасності: Навчальний посібник для магістрів права/ Відп. ред. Ю. С. Шемшученко. – К., 2012. – 492с.
25. Решетников Ф. М. Правовые системы стран мира: Справочник. – М.: Юрид. лит., 1993. – 256с.
26. Саидов А. Х. Введение в основные правовые системы современности. – Ташкент, 1988. – 217с.
27. Саидов А. Х. Сравнительное правоведение. – М.: Норма, 2006. – 368с.
28. Скакун О. Ф. Общее сравнительное правоведение. Основные типы (семьи) правовых систем мира: Учеб. для студ. вузов – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2008. – 464с.
29. Тарановський Ф. С. Сравнительное правоведение в конце ХІХ века. – Варшава, 1902. – 27с.
30. Тихомиров А. Д. Философские проблемы правовой компаративистики. – К., 2009. – 32с.
31. Тихомиров А. Д. Юридическая компаративистика. Философские, теоретические и методологические проблемы. – К.: Знання, 2005. – 334с.
32. Тюріна О. В. Сучасні системи судових і правоохоронних органів (порівняльно-правова характеристика): Навчальний посібник. – К.: КНТ: Видавчий дім «Скіф», 2008. – 145с.
33. Харитонов О. І., Харитонов Є. О. Порівняльне право Європи. Основи порівняльного правознавства: Європейські традиції. – [2-е вид.]. – Х.: Одиссей, 2006. – 624 с.
34. Цвайгерт К., Кетц Х. Введение в сравнительное правоведение в сфере частного права: В 2 т./ Пер. с нем. – М., 1998. – Т.1. – 480с.
35. Шевчук С. Порівняльне прецедентне право з прав людини. – К.: Реферат, 2002. – 344с.
36. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Ред. кол.: Ю. С. Шемшученко (гол. ред. кол.) та ін. – К.: Укр. енцикл., 2004. – Т.1-6